

Høringssvar NOU 2020:15 Det handler om Norge

Jeg er utdannet sykepleier og jordmor. Jeg har bodd og arbeidet hele mitt voksne liv i Lofoten og Vesterålen, både i kommunehelstjenesten, på sykehus og som småbruker med villsau. Med bakgrunn i disse erfaringene ønsker jeg å komme med noen innspill til NOU 2020:15

Spredt bosetting

Norge er som de fleste vet et langstrakt, relativt tynt befolket land. I usikre tider vil tilstedeværelse ha mye å si for beredskap, sikkerhet, trygghet, selvforsyningssevne og totalforsvaret. Dette er faktorer som ser ut til å ha vært glemt etter Sovjetunionens fall, men som har fått fornyet aktualitet.

Landets ressurser er rike, det er funnet og finnes nye områder med potensial for utvinning av mineraler som det blant annet er stort behov for når det gjelder elektrifisering av bilparken, og andre tenkelige områder for ny batteriteknologi.

Landbruket nyter godt av spredt bosetting, spesielt med tanke på dyrehelse. Dette sparer oss for unødig antibiotikabruk og avstand mellom besetninger motvirker også spredning av mikrober i større skala. Med tanke på epidemier og antibiotikabruk nyter også befolkningen godt av dette. Våre produkter burde bli stadig mer konkurransedyktige av den grunn. Samtidig sikrer et friskt landbruk også den graden av selvforsyning som vi har i dag.

Fiskeriene som utgjør nest største eksportverdi etter olje og gass, vil ved gode reguleringer være evigvarende. En differensiert flåtestruktur, med alt fra sjarken, kyst- og havgående fartøyer bringer verdier til kysten, og til landet som helhet. Etterlevelsen av lovverket er viktig. I denne sammenheng betyr det at trålerflåten må overholde sine leveringsforpliktelser, altså etterleve lovene politikerne har pålagt dem heller enn å ta hensyn til aksjonærene. Når det gjelder flåtestruktur, bør bærekraft bli brukt for å se på samfunnsnyttene, både lokalt og totalt. Det bør også ses nøyer på lover som vil kunne tillate oppkjøp av fartøyer og kvoterettigheter fra utenlandske selskaper og investorer. I Norge har en del politikere vist litt stor iver etter å selge gåsa, som legger gulleggene. Isolert sett, vil en kunne få en god slump med penger der og da. Prisen betales av kommende generasjoner som mister gulleggene, det være seg fiskekvoter, vannkraft, vindkraft, industri, og teknologi. Evigvarende verdier, hvis forvaltet riktig.

Veldig mye av landets ovennevnte ressurser befinner seg i distriktsområdene og er i stor grad avhengig av vår spredte bosetting. For å opprettholde denne, samt sikre nyrekruttering, bør desentraliserte utdanningstilbud styrkes og ikke legges ned. Jeg er selv utdannet sykepleier via en slik utdanning. De fleste på kullet var etablerte foreldre og gjennomsnittsalderen var høyere enn for heltidsstudenter. De fleste på kullet ble værende i sin kommune eller jobbet ved lokalsykehuset og bidro til å styrke kompetansen lokalt. Et kjent problem med kompetansearbeidsplasser i små kommuner er at den ene voksne i familien har arbeid i forhold til kvalifikasjoner mens dette kan være vanskeligere å finne for den andre. Dette var i

liten grad noe problem blant mine desentralisert utdannede kolleger, da de allerede var på stedet, etablert med jobb, hus, og familie.

Etter erfaringene med hjemmekontor som stadig gjøres i pandemitiden, bør det i langt større grad legges til rette for å kunne utdanne seg, videreutdanne seg og arbeide på avstand.

Infrastruktur som veier av god kvalitet, er viktig for et levedyktig næringsliv og velfungerende samfunn. Kan man da for eksempel betjene to kommuner med sin spesialkompetanse? De samme veiene vil tryggere og raskere få varene til en havn eller en jernbanestasjon for raskere å nå markedene. Årlig passerer om lag 10.000 trailere Sortlandsregionen på vei fra fiske- og laksebedrifter i ytterkommunene til markedene i sør. Dette medfører stor slitasje på veiene, økt trafikkfare, økte forsinkelser og utslipp.

Desentralisering av offentlige tjenester og kontorer vil kunne redusere bygge- og prispresset i storbyene, samtidig som flere nå ønsker å bo litt mindre sentralt?

Vår spredte bosetting har sin pris, men også sine muligheter, spesielt hva turisme angår. Et levende samfunn som tar seg av turister vil alltid være interessant, verdien vil ventelig øke, kan hende så mye at vi bør begynne å se mer på bærekraft og kvalitet enn kvantitet. Det vil også kreve at man anser toalettfasiliteter til turister som en investering og ikke kun som en utgift.

Aldrende befolkning

En aldrende befolkning som relativt sett har en fysisk helse som blir bedre, anser jeg for å være et gode. Problemet er at stadig flere av disse vil bli demente. Mange kommuner har egne sykehjemsplasser for demente, hvilket er bra. Det er stor forskjell på demensenheter, i både arbeidsbelastning, og arbeidsmiljø. Det er et problem at mange kommuner har bogrupper med 8 demente, like under normen som tilsier 9 beboere og 3 ansatte. Med 8 beboere er man under kravet og kan bemanne mindre, noe som fører til betydelig redusert kvalitet i omsorgen. Har man tre ansatte i en boenhet kan man oppnå mye med stue-vakt: en ansatt som har til oppgave å være synlig og tilgjengelig på dagligstuen, og gjerne spise sammen med de demente. Stuevakt gir større trygghet, mindre uro, mindre ekstramedisinering, viser vei i spisesituasjonen og bidrar til at beboerne beholder funksjoner lengre.

En del kommuner har dagsentre for demente, på denne måten kan demente bo lenger hjemme, deres pårørende får litt avlastning og de demente får mer stimulans enn ved bare å være hjemme. Et av problemene i Norge er at dagsentrene ikke er lovpålagte og ofte ligger på hoggestabben ved de årlige budsjettbehandlingene. Et tiltak som er stimulerende for de demente, avlastende for pårørende, besparende for kommunene versus sykehjemsplass, lever på nåde fra år til år. Det kunne være ønskelig at politikere i større grad så på samfunnsmessig nytte og økonomi i det store bildet, ikke bare i et fireårig valgperspektiv.

Eldre i utkant og bygder bor ofte i gamle hus, en del av dem bor avsidesliggende med nedslitte, smale veier. Noen kommuner har tilbudt vinterkollektiv som boform. De eldre bor da i vinterhalvåret nærmere et bygdesentrum, flere under samme tak og med tilbud om mat og helsetjenester fra kommunen, for så å flytte hjem når snøen er forsvunnet. På denne måten har

de kunnet klare å bo lenger hjemme med mindre hjelp enn ved full institusjonalisering. Samtidig har de fått et mykere møte med hjelpetjenestene.

Grunnbemanningen i helsevesenet har mye å si for muligheter. Før stoppeklokkene kom inn, kunne det i hjemmetjenesten være tid til å stikke innom eldre og si hei. Dette tok ikke lang tid, helsepersonell er eksperter på ikke å la gamle se at de egentlig har det travelt. Men slike små besøk kunne gi trygghet, noen kom innom og så deg, selv om de forsvant igjen. Det var også en mulighet for kartlegging, hvem ser ut til å trenge litt avlastning? Bør det settes inn tidlige tiltak, som ofte er billigere enn sene, eller sykehjemsplass som er enda dyrere? Avlastingsplasser i institusjon er ofte et tiltrengt pusterom for pårørende, ikke bare i demensomsorgen.

Befolkningsnedgang

Befolkningsnedgangen i distriktene kan tenkes å være påvirkelig av ovennevnte innspill, men det må også fødes barn. I landet med verdens beste permisjonsordninger har det bremsset opp. Her må man være pragmatisk, legge øret til bakken og finne ut hva misnøyen bunner i. Vi må ikke ha likestilling etter millimeterprinsipp for enhver pris, hvis det ikke fungerer for familiene. Helsemessig, og dermed samfunnsøkonomisk, vil det være gunstig om kvinner føder barn tidlige. Det bør derfor stimuleres, økonomisk, og praktisk, slik at flere ønsker og klarer å kombinere en studiesituasjon med det å bli forelder. Samtidig må der settes inn tiltak i fødselsomsorgen for å skape trygghet og forutsigbarhet for blivende foreldre. Det må være nok jordmødre i kommunene for dette arbeidet, og for å bistå med råd også etter fødselen. På sykehusene bør det stimuleres økonomisk til utdanningsstillinger i jordmoryrket. Vi leier inn vikarer som koster mye i tillegg til lønn, da disse også får dekket kost, losji, og transport, til og fra. Det samme gjelder for gynekologer, vi har alt for få norske gynekologer, for et samfunn er det ikke bærekraftig å være avhengig av en kontinuerlig vikarstafett. Pandemien har vist at det gjør oss enda mer sårbar.

Ved fødeavdelingene bør det være rom og tid til at mor får komme skikkelig i gang med ammingen før de må reise hjem. For noen tar det mer enn de to barseldagene de som regel tilgodeses med.

Det må samtidig ses på avstander til fødeavdelinger, brøyteberedskap og veistandard. Ambulansepersonell må få bedre opplæring.

Alt for mange med helsefaglig utdanning arbeider med helt andre ting i andre yrker. Samfunnsøkonomisk er dette sløsing. De pengene vi betaler for vikarer, fra hele Norden, kunne vært bedre investert i å få helsearbeidere tilbake i yrket. Det må ses på grunnbemanningen for å få en levelig hverdag. Det nytter ikke å tilby reallønnsnedgang til de gruppene innen transport, dagligvarer, helse, og offentlig administrasjon, som har holdt samfunnsmaskineriet i gang i en pandemi. Det kan hende at noen vil se fordelene av ikke å bo trangt og at disse etter pandemien vil flytte ut av byene, vi kan håpe på en ny trend her, men den kommer neppe gratis eller av seg selv.

Kompetansen til de eldre alle steder, ikke bare i distriktet, må forvaltes bedre. Det skal bare en generasjon til for å miste viktig kunnskap slik at neste generasjon må finne opp hjulet på nytt. Håndverksfag bør få økt status. Foreldre må gjøres oppmerksomme på at en akademiker økonomisk tar igjen en håndverker ved ca. 60-års alder. At barnet ikke blir lege, advokat eller ingeniør betyr ikke tap av livskvalitet eller dårlig økonomi. Mange av dagens lærlinger utdannes i utkantbedrifter. Stidenter som har flyttet til storbyen kommer sjelden tilbake.

Med vennlig hilsen

Gunnar Baumgarten-Austrheim (sign)